

GIACOMO CASANOVA

Βενετία, Κέρκυρα, Κωνσταντινούπολη. Απόδοση στα ελληνικά Μαρία Γυπαράκη, Μίλητος, Αθήνα, χ.χ. [2004] (σειρά: Επίλεκτα), 236σ., πολλές εικ., ISBN 960-8460-59-X.

BENEDETTO MARCELLO

Θέατρο των εποχών & Saint-Évremond: Περί Όπερας. Επιμέλεια-εισαγωγή: Μαρία Γυπαράκη, προλογικό σημείωμα: Νίκος Τσούγλος, Μίλητος, Αθήνα 2007 (σειρά: Επίλεκτα), 191σ., πολλές εικ., ISBN 960-90121-2-1.

Ο εκδοτικός οίκος Μίλητος, γνωστός για τα καλαισθητικά του λευκώματα, έχει αποφασίσει να ασχοληθεί με την ιστορία της όπερας και του θεάτρου μ' έναν επιλεκτικό τρόπο στη σειρά «Επίλεκτα» που διευθύνει η σκηνοθέτις Μαρία Γυπαράκη. Δεν το αποκαλύπτει ακόμα ο πρώτος τόμος, αν και αυτός είναι που περιέχει και το γνωστό επεισόδιο του Καζανόβα στην Κέρκυρα, όπου το χειμώνα του 1744/45 έκανε τον impresario κι έφερε έναν θίασο της commedia dell'arte από το Otranto της Ιταλίας. Το επεισόδιο αυτό έχει χρησιμοποιήσει ο Διονύσιος Ρώμας στο γνωστό πολυπρόσωπο έργο του *Ο Καζανόβας στην Κέρκυρα* 1958 και έχει μεταφραστεί στα ελληνικά πρώτα στον *Ταχυδρόμο* (σε συνέχεια από τις 18 Ιουνίου 1975 αρ. 1105 ως τις 21 Αυγούστου 1975 αρ. 1112: «Ιωάννης-Ιάκωβος Καζανόβας. Έρωτες στην Κέρκυρα»)· σύντομη περιήληψη της αφήγησης, όσον αφορά το θέατρο, ως πιθανό τεκμήριο για τη θεατρική ιστορία του νησιού και ως ένα από τα λίγα απτά δείγματα της ύπαρξης της commedia dell'arte στα Επτάνησα (βλ. W. Puchner: «Traces of commedia dell'arte in Modern Greek Theatre in the 18th & 19th century», *La commedia dell'arte nella sua dimensione europea. Giornata di studio Venerdì 14 novembre 2003*, Venezia, Istituto Ellenico di Studi Bizantini e Postbizantini di Venezia 2004, σσ. 103-107, του ίδιου: «Spuren der commedia dell'arte im griechischen Theater des 18. und 19. Jahrhunderts», *Beiträge zur Theaterwissenschaft Südosteuropas und des mediterranen Raums* 2, Wien / Köln / Weimar 2007, σσ.317-322) έδωσε ο Πλάτων Μαυρομούστακος («Το ιταλικό μελόδραμα στο θέατρο Σαν Τζιάκομο της Κέρκυρας (1733-1797)», *Παράβασις* 1, 1995, σσ. 147-192, ιδίως σσ. 161 εξ.) και ο Β. Πούχνερ («Η θεατρική παράδοση στα Επτάνησα: αθησαύριστα στοιχεία», 8^ο κεφ. του μελετήματος «Μεθοδολογικοί προβληματισμοί και ιστορικές πηγές για το ελληνικό θέατρο του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Προοπτικές και διαστάσεις, περιπτώσεις και παραδείγματα», *Δραματουργικές αναζητήσεις. Πέντε μελετήματα*, Αθήνα 1995, σσ. 141-344, ιδίως σσ. 278 εξ.). Το σχετικό απόσπασμα από τις 4000 σελίδες των *Απομνημονευμάτων του Historie de ma vie*, που γράφονται από το 1790 και πέρα, που αφορά την Ελλάδα, διαβάζει κανείς τώρα σε μια νέα γοητευτική μετάφραση της Μαρίας Γυπαράκη. Σε αντίθεση με την παλαιότερη έρευνα πιστεύεται σήμερα πως οι εξιστορήσεις και τα ανέκδοτα του Καζανόβα δεν είναι τελείως αποκήμημα της φαντασίας του αλλά έχουν μια πραγματολογική βάση (J. Rives-Childs: *Casanoviana. An Annotated Word Bibliography of J. Casanova de Seingalt and of Works Concerning Him*, Vienna 1956). Από αυτό το γεγονός, η βασιμότητα των πληροφοριών του, εξαρτάται βέβαια αν το επεισόδιο μπορεί να χρησιμοποιηθεί ή όχι ως αποδεικτικό στοιχείο για την ιστορία του θεάτρου στα Επτάνησα το 18^ο αιώνα. Όπως και να έχει το πράγμα, το σχετικό επεισόδιο διαβάζει κανείς τώρα στις σελ. 155-161 σε νέα γλαφυρή μετάφραση. Δυστυχώς δεν βρέθηκε ως τώρα κανένα στοιχείο διασταύρωσης της πληροφορίας, δυστυχώς γιατί αν επαληθευθεί περιέχει μια σειρά από ενδιαφέρουσες λεπτομέρειες για τον τότε θεατρικό βίο στην Κέρκυρα. Τις ελληνικές περιπέτειες του λιμπερτίνου κοσμοπολίτη στα διεθνή σαλόνια του Ροκο-

κό προλογίζει η Αικατερίνη Κουμαριανού (σσ. 11 εξ.), μια εμπειριστατωμένη εισαγωγή προσφέρει ο Γιώργος Τόλιας (σσ. 15 εξ.), που παραθέτει και μια στοιχειώδη βιβλιογραφία (σσ. 35 εξ.). Ακολουθούν τα τρία κεφάλαια των *Απομνημονευμάτων*, που περιγράφουν στον τίτλο τους και το περιεχόμενο. Το πρώτο (σσ. 30 εξ.): «Κωμική συνάντηση στην Ορσάρα. Ταξιδεύοντας προς την Κέρκυρα. Η παραμονή μου στην Κωνσταντινούπολη. Η επιστροφή μου στην Κέρκυρα. Η κυρία Φ. Ο απατεώνας πρίγκιπας. Η απόδρασή μου από την Κέρκυρα. Οι τρέλες μου στην Κασσιόπη. Παραδίδομαι στις αρχές, καλή τη πίστη. Η έξοδός μου από την Μπαστάρντα και η θριαμβική κοσμική μου επάνοδος. Οι επιτυχίες μου με την κυρία Φ.». Το μεταφρασμένο κείμενο συνοδεύεται από ένα είδος *apparatus criticus*, που εξηγεί, παραπέμπει σε βιβλιογραφία, παρουσιάζει πρόσωπα και πράγματα, παραθέτει βιογραφικά στοιχεία, σχολιάζει, καθοδηγεί τον αναγνώστη, αναγνωρίζει παραθέματα κτλ. Το κείμενο διασπάται ευχάριστα από εκλεκτική και γοητευτική εικονογράφηση.

Όσοσο το μεγάλο αυτό κεφάλαιο δεν ενέχει ακόμα το θεατρικό επεισόδιο που μας ενδιαφέρει, αλλά το δεύτερο, πιο μικρό, που τελειώνει με την παρ' ολίγο ερωτική κατάκτηση της πολιορκημένης κυρίας (σσ. 147 εξ.): «Η πρόοδος των ερώτων μου. Το ταξίδι μου στο Οτράντο. Στην υπηρεσία της κυρίας Φ. Το “ευτυχές” ατύχημα». Και ακολουθεί το τρίτο κεφάλαιο (σσ. 191 εξ.): «Η μεγάλη μου κακοτυχία. Ο Έρωτας με εγκαταλείπει. Η αποχώρησή μου από την Κέρκυρα και η επιστροφή μου στη Βενετία. Αφήνω τον στρατό και γίνομαι βιολιστής στο θέατρο». Ο σαγηνευτικός τόμος κλείνει με μια διαγνή ανάλυση της Μαρίας Γυπαράκη: «Ο Τυχοδιώκτης και Πολυμήχανος» (σσ. 215 εξ. «Από τη μαθητεία στην περιπέτεια», «Ο χειρουργός της μνήμης», «*Odor di femina*») και μ' έναν κατάλογο προέλευσης της εικονογραφίας.

Όπως αναμένει κανείς από τις εκδόσεις Μίλητος, απόλαυση είναι ο ένας τόμος, απόλαυση είναι και ο άλλος. Το «Teatro alla moda» 1720 είναι μια σημαντική και τσουχτερή σάτιρα για την «επιχείρηση» όπερα στη νεαπολιτανική της φάση, όταν έχει διαλυθεί πλέον το λιμπρέτο σε μια σειρά από νούμερα, και οι τραγουδιστές έχουν την απόλυτη κυριαρχία στην παραγωγή κι εκτέλεση. Ακριβώς αυτή η κατάσταση θα προκαλέσει τις μεταρρυθμίσεις του λιμπρέτου από τον Apostolo Zeno και τον Pietro Metastasio, που ακολουθούν τα αισθητικά σχήματα της κλασικίζουσας *haute tragédie* του γαλλικού 17^{ου} αιώνα (βλ. Β. Πούχνερ: «Μελέτες για το θεατρικό έργο του Ρήγα Βελεστινλή *Τα Ολύμπια*», *Είδωλα και ομοιώματα. Πέντε θεατρολογικά μελετήματα*, Αθήνα 2000, σσ. 27-68, 161-188). Στην *Theatergeschichte Europas* του Heinz Kindermann η ανάλυση της σάτιρας του Benedetto Marcello καλύπτει ολόκληρες δέκα σελίδες, γιατί αποτελεί σημαντική πηγή της ιστορίας του μουσικού θεάτρου στη Βενετία του 18^{ου} αιώνα και μια πραγματική ανατομία για το πώς λειτουργεί ένα τέτοιο θέατρο στην πράξη (H. Kindermann: *Theatergeschichte Europas*, τόμ. Ε', Salzburg 1962, σσ. 399-407). Εδώ η Μαρία Γυπαράκη βρίσκεται στο στοχείο της: μετά από ένα προλογικό σημείωμα του Νίκου Τσούχου (σσ. 13 εξ.) ακολουθεί μια εμπειριστατωμένη Εισαγωγή της σε τρία μέρη: «Η Βενετία της Μουσικής» (σσ. 17 εξ.), «Η Βενετία του Marcello – Ηθών Μουσικών Τόπος» (σσ. 29 εξ.) και «Θέατρο Εποχών Μοντέρνων» (σσ. 41 εξ.). Πρέπει να επισημανθεί ιδιαίτερα, πως εδώ η εικονογράφηση είναι πραγματικά «επιλεκτική», ώστε ο τόμος αποτελεί σωστό διαμάντι της θεατρικής ιστορίας. Ακολουθεί το ίδιο το κείμενο της σάτιρας (σσ. 51-148), που διαρθρώνεται σε ειρωνικά αντιστροφόμενες «εκκλήσεις» προς όλες τις πλευρές, συστηματικά, και περιέχει τα εξής κεφάλαια: Προς τους ποιητές, Προς τους μουσικοσυνθέτες, Προς τους αιδούς, Προς τις τραγουδίστριες, Προς τους θεατρώνες (*impresari*), Προς τους μουσικούς της ορχήστρας, Προς σκηνογράφους και ζωγράφους σκηνικών, Προς τους χορευτές, Προς τους (κωμικούς) τραγουδιστές των Ιντεμεδίων, Προς τους

γράφες των κοστουμιών, Προς τους ακολούθους, Προς τους κομπάρσους, Προς τους υποβολείς, Προς τους αντιγραφείς, κι ακολουθούν, σε παραγράφους πλέον, οι δικηγόροι, προσάτες, μάσκες, πωλητές, προστάτες των τραγουδιστριών, μητέρες των τραγουδιστριών, «Ακολουθεί η λοταρία» κτλ. κτλ. Η πραγματικά απολαυστική σάτιρα δεν ξεχνά κανένα να βάλει στο δηλητηριώδες στόχαστρό της. Όποιος διάλεξε τη μετάφραση του κειμένου αυτού, ήξερε πολύ καλά θεατρική ιστορία.

Ακολουθεί η μετάφραση του «Περί Όπερας» του Saint-Évremond (σσ. 149 εξ.): εδώ υπάρχει πάλι κάτι σαν κριτικό υπόμνημα, που εξηγεί και παραπέμπει. Σε ένα παράτημα ακολουθούν οι βιογραφίες του Benedetto Marcello (1686-1738) και του Saint-Évremond (1613/14-1703) (σσ. 167 εξ. και 172 εξ.), ένα κεφάλαιο «Ospedali και θέατρα της Βενετίας» (σσ. 178 εξ.) καθώς και ένα «Σύντομο σημείωμα για τους castrati» (σσ. 186 εξ.). Περιμένει κανείς με πραγματική περιέργεια και αυξημένο ενδιαφέρον, ποιος θα είναι ο επόμενος τόμος αυτής της «επιλεκτής» σειράς.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΚΕΛΛΥ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ

Ερμηνεύοντας το θεατρικό λόγο του O'Neill, Α. Α. Λιβάνης, Αθήνα 2007, 413σ.,
εικ. ISBN 960-14-1324-3.

Ο Eugene O'Neill είναι από τους αγαπημένους συγγραφείς του ελληνικού θεατρικού κοινού, τα έργα του ανεβαίνουν συχνά στις ελληνικές σκηνές (βλ. τη παραστασιογραφία του Γρ. Ιωαννίδη: *Η πρόσληψη του ξένου δραματολογίου και οι επιδράσεις του στη διαμόρφωση του ελληνικού θεάτρου μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, διδ. διατρ. Αθήνα 2005, σσ. 112, 386 εξ., 692 εξ.). Η βιβλιογραφία για το έργο του όμως ισχνή, σε αντίθεση με την ξένη (βλ. τη βιβλιογραφία σσ. 399-413). Η Κέλλυ Καραγκούνη έχει ασχοληθεί για χρόνια με το έργο του και διάνυσε με τον O'Neill όλα τα πρώτα στάδια μιας ακαδημαϊκής καριέρας (*O'Neill and Miller. Towards Greek Tragedy Through Ibsen and Strindberg*, Queen Mary & Westfield College, University of London 1992, *The Child Figure in the Plays of Eugene O'Neill*, Royal Holloway, University of London 1999, *Ψυχαναλυτική Προσέγγιση των Χαρακτήρων του Ευγένιου Ο'Νηλ. Οικογένεια και Διαπροσωπικές Αλληλεπιδράσεις*, Πανεπιστήμιο Κρήτης 2001). Εδώ παρουσιάζεται προφανώς μια επεξεργασμένη μορφή των μελετημάτων αυτών. Πλησιάζει ορισμένα έργα του O'Neill με την κλασική ψυχαναλυτική μέθοδο καθώς και με εκείνες τις κοινωνικής ψυχανάλυσης όσον αφορά τις ενδο-οικογενειακές σχέσεις αυτό, ειδικά για τον Αμερικανό δραματουργό της μοναξιάς, της απουσίας των γονέων (βλ. P. Rosefeldt: *The Absent Father in Modern Drama*, New York etc. 1995. *Παράβασις* 3, 2000, σσ. 329-336) και τις παιδιακούς ανωριμότητας των ηρώων του, είναι μια γόνιμη και σχετικά εύκολα ανιχνεύσιμη προσέγγιση. Οι σκηνικοί του χαρακτήρες σχετίζονται άμεσα με την αυτοβιογραφία του και είναι εξωτερικευμένες μορφές του ίδιου του Εγώ του, τα έργα του εν πολλοίς αναπαραστάσεις της οικογενειακής του κατάστασης, όπως τη βίωσε ως παιδί, με τον πατέρα επιτυχημένο ηθοποιό να λείπει σε τουρνέ ή σε πρόβες και τη ναρκομανή μητέρα ανήμπορη να παρέχει προστασία, φροντίδα και τρυφερότητα στο παιδί. Η μελετήτρια θέτει τον προβληματισμό αυτό ήδη εισαγωγικά: «Η παιδική και η εφηβική του ηλικία ήταν περίοδοι μοναξιάς, απομόνωσης, ανικανοποίητης επιθυμίας να ανήκει κάπου. Τα συναισθήματα αυτά διαμορ-